



Budapestre vonatkozó újságcikkek

Osztályozás

Tárgy

662.5

Hely

"183"

Szerző:

Cím:

Egy magyar feltaláló

Forrás:

Pesti Hírlap

Személy

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Old)

Egy magyar feltaláló, aki megalapította a világ egyik legnagyobb iparát

A világ egyik legnagyobb ipara: a gyufagyártás. A legújabb statisztikai adatok szerint, a világon évente átlag 120 milliárd gyufaszál fogy. Az emberiség lélekszáma jelenleg mintegy 2100 millió. Más szóval minden ember fejénként és évenként átlag 57 szál gyufát „fogyaszt”. A valóságban persze aránytalanul sokkal többet, mert hiszen ebbe a kétféle gyufába beleszámítanak a csecsemők is, meg a vadon élő népek, melyek még ma is ősi módon csíholnak tüzet és azok is, akik gyufaszál helyett a sokkal korszerűbb „masinára”, az öngyújtóra nyergeltek át. Az öngyújtó ma már nagyon felkapott szerszám, de a gyufával még sem tud sikerrel versenyezni. A gyufagyártás ma is világipar, milliós értékeket mozgat mind az öt világrészben és jelentőségét még a mostani háború sem korlátozta. Sőt, ha lehet, fokozta, hiszen a tüzet és világosságot adó pálcácskák a katonának is hű és elválaszthatatlan kísérője.

Ki találta fel a gyufát?

Minden nagyjelentőségű találmány elsőbbségéért indulnak viták, versengések, szócikkek. A gyufával sincs különben. Németek, osztrákok, angolok, franciák vitatják maguknak az ötlet dicsőségét. Sőt legújában egy portugáliai könyvtárban találtak egy 1817-ből származó keleti utleírást, melyből állítólag kiténik, hogy törökországi bazárokból már a múlt század elején árultak dörzsölésre meggyulladó fejú fapálcikákat. Mi ebből

a valóság és a képzelet: nem tudhatni. Annyi bizonyos, hogy ebben az időben Európában is többek fejében kísért a gondolat. Párisban már 1805-ben kísérleteznek foszforos gyufával; a francia Dérépas 1809-ben, Derosne 1816-ban próbálja ki dörzsöléssel löbbantható foszforfejú pálcáit. 1833-ban a ludwigsburgi Kammerer jelent be szabadalmat kén és foszfor keverékkel bevont gyujtószállakra; ugyanakkor lép színre hasonló újítással Moldenhauer darmstadti feltaláló; két esztendővel később pedig az angol Trevany, Angliában egy Walker nevű embernek tulajdonítják az első gyufák készítését s természetesen ugyanezt állítják a többi országok is, a maguk flairóit.

Egy azonban bizonyos: ezek közül a gyufa-találmányok közül egyik sem tudott széles körben elterjedni. A gyufa akkor jelenik meg a világpiacra és csak azóta kezdik felkapni, hogy egy Bécsben tanuló fiatal magyar vegyész-hallgató, Irinyi János, 1836-ban elkészíti gyujtópálcáinak első néhány mintáját.

Egy rosszul sikerült kísérlet

Irinyi a bécsi műegyetemen Meissner, azidőtájt híres vegyészprofesszor előadásait hallgatta. Mint az idegenben élő magyar ifjak legtöbbször, szerény, hallgatag, zárkózott volt; nem igen kereste mások társaságát, de annál buzgóbban mélyedt el tanulmányaiiban. Szorgalmasan látogatta a nagy professzor előadását és lelkesülten figyelte az érdekesnél-érdekesebb vegyészeti kísérleteket.

Az egyik kísérlet kapcsán a tanár be akarta mutatni hallgatóságának, mennyire tűzveszélyes a kénvirággal

kevert ólomsuperoxid, mert a legkisebb dörzsölésre meggyullad. De hasztalan dörzsölgette teljes erejével porcellánmózsárban a keveréket, az csak nem akart meggyulladni. Irinyinek ekkor eszébe jutott: mi lenne, ha a kén könnyebben gyulladó foszforral helyettesítené? Hazasietett és sebtében beszerezvén egy szatócsboltban a szükséges anyagokat, szegényes diáklakásán elkészítette a dörzsölésre lobbanó vegyszert. Azután tíz fűcskát faragott, fejüket bekente vele; majd, mikor megszáradtak, kipróbálta őket. A gyufák, a világ első használható gyufaszálai, első dörzsölésre fellobbantak és pompásan égtek.

Megszületett a találmány!

Három garas...

Amilyen kitűnő vegyész volt Irinyi, olyan keveset értett az élet gyakorlati dolgaihoz. Nem ismerte fel, milyen roppant jelentőségű találmány született kezei között. De ha felismerte volna: tulzott, szerénységében és igénytelenségében, talán akkor sem értékesítette volna. Másnap, az egyetemen, mégis megmutatta néhány barátjának. Egyikük, Pressl, ajánlotta, szerezzen rá szabadalmat. Erről azonban a fiatalember hallani sem akart. Kevéssel több azonban bemutatva egy tekintélyes bécsi iparosnak, Römner Istvánnak s az élénken érdeklődött a találmány iránt. Az üzletembernek jó szeme volt, tüstént látta, itt nagyszerű tüzetre nyílik alkalom. Megveszem a találmányt — mondta Irinyinek —, mennyiért adja? — Valami hallatlan összeget várt s a válasz ugyancsak meglepte: — Három garasért, uram. Ennyibe kerültek nekem a vegyszerek, amiket felhasználtam hozzá.

Igy jutott a bécsi nagyiparos ingyen, a milliókat érő találmányhoz. Természetesen mindjárt szabadalmat szerzett rá és dobozokban kezdte gyártani. Rövidesen hatalmas vagyont gyűjtött vele. Ekkor újra felhívta a feltalálót: nyilatkozzék, mondjon egy komoly összeget, amiért találmánya minden jogát órá ruhazza. Irinyi, élnetlenségig menő szerénységében, másodszor szalasztotta el most az alkalmat a meggazdagodásra. Mindössze hatvan forintot kért, hogy azon hazautazhassék Magyarországra szüneti szabadságra...

Kossuth Lajos vegyész-mérnöke

Ilyen körülmények között nem csoda, ha neve hamarosan belevesztett az ismeretlenségbe s helyette másokra szállt a feltalálás dicsősége. Römner István, több Presslrel és egy harmadik larsával Irinyi találmányának gyártására nagy ipartelep rendezett be s ezzel megalapították az osztrák gyufaipart, mely később az egész közép-európai gyufaipar magva lett. Irinyi maga sokáig nem törődött alkalmával. Tiltakozott, ha valaki említette előtte a gyufát. 1840-ben, mint-ha kissé észbekapott volna: Pesten maga is gyufagyárat akart alapítani, de mecénása, aki anyagilag támogatta, gazdaságilag belerokkolt a vállalkozásba. Még nyolc évig próbálkozott ezután gyáralapítással, de hiába. Mintha a sors, haragjában a kétszer visszautasított alkalomért, harmadszor már nem akart volna kedvezni Irinyinek. Késő volt! Hasztalan igyekezett a fiatal vegyész, hogy újabb találmányokkal köszörülje ki a csorbát, nem sikerült. Irodalmilag működött, szakmunkákat írt, 1849-ben pedig nagy megtiszteltetés érte: Kossuth Lajos vegyész-mérnöknek nevezte ki a nagyváradi löpőgyárhoz. A szabadságharc után a debreceni István-gőzmalomhoz került számvevőnek, később pedig annak igazgatója lett.

Ki hát mindezek után a gyufa igazi feltalálója? A vélemények ebben nemcsak külföldön, hanem még itthon is megoszlanak. Lehet, hogy Irinyi előtt és vele egyidőben mások is foglalkoztak a gondolattal. De az kétségtelen, hogy Irinyi mindenki másától függetlenül dolgozta ki találmányát s hogy a monarchiában s ezzel Közép-Európában, az ő eljárása szerint készült gyujtópálcák szorították ki az addig használatos tűzszerszámokat. Idegen feltalálók persze több jelentősen tökéletesítették a kezdetleges pálcikákat, de a többi nagy európai iparok, elsősorban a hatalmas svéd gyufaipar, annak a versengési szellemnek köszönheti létét, amit az Irinyi találmányával kereskedő élelmes bécsiek sikere ébresztett. Így azután, közvetve mégis a hallgatag, szerény magyar diák lett Európa, sőt az egész világ gyufaiparának megalapítója.